

Tidskrift för politisk filosofi

Förhandspublicering inför
Nº 2 2023 — årgång 27

Bokförlaget *Thales*

↓ Recension

WILLIAM MACASKILL: *What we owe the future*
Storbritannien: Basic Books, 2022.

DET SÄGS IBLAND att en växande nyfikenhet kring existentiella frågor ligger bakom det nyväckta intresset för religion. Om så är fallet är det tragiskt. Förhoppningar tänds som aldrig kommer att infrias. Vad religiösa företrädare har att erbjuda i diskussioner kring existentiella frågor är flum. Inte heller så kallad kontinental filosofi har mycket att tillföra. I existentiella frågor ligger initiativet hos analytiska filosofer. Ett omtalat samtida exempel är boken *What We Owe the Future*, skriven av William MacAskill (2022), verksam vid Global Priorities Institute i Oxford. Temat för boken är något som kommit att kallas »longtermism».

Longtermismen kan sammanfattas i två teser, den första rätt självklar. Om oerhörda värden står på spel, så måste också små sannolikheter för att det går illa beaktas. Den andra, ska det visa sig, är mindre självklar. Olika existentiella hot mot mänskligheten och vår civilisation inbegriper enligt longtermismen gigantiska värdeskillnader. Hot från skapade pandemier, en artificiell intelligens som löper amok eller kärnvapenkrig ställer enorma värden på spel. Vi måste ta dessa hot på stort allvar. Går det illa går det *mycket* illa, är tesen. Också små sannolikheter blir beaktansvärda. Stämmer detta? Ställer kollektiva existentiella hot gigantiska värden på spel?

Man får nog säga att författaren initialt tillgriper ett demagogiskt trick för att få oss att gå med på att så är fallet. Redan bokens titel är förledande. Den ger sken av att det finns en framtid, d.v.s. en framtida befolkning, mot vilken vi har plikter. Mänskligheten är ung, ett par hundra tusen år gammal. Ett genomsnitt för en art är en miljon år. Om vi får hålla i gång kan vi också befolka universum och skapa nya kän-

nande varelser så det är ingen hejd på hur många framtida fordringsägare vi kan föreställa oss. Och, som författaren påpekar, det är lika illa att skada någon med fördröjning, som att skada omedelbart. Tänk på radioaktivt avfall, som kan komma att döda människor om tusentals år. Vi som handskades vårdslöst med det nu bär det fulla ansvaret för skadan när den väl uppkommer.

Men är det uppenbart att gigantiska värden står på spel? Nej, medger författaren, men med början först på sidan 167 i den 252 sidor långa boken. Det finns två problem med resonemanget om en skuld till framtida generationer, ett uppenbart och ett mera subtilt.

Det uppenbara problemet är att om vi inte avväjer de existentiella hot mänskligheten möter, så kommer det snart inte att finnas någon mänsklighet. Vi har därmed gjort oss av med våra framtida fordringsägare. Det går att resonera som så att mänskligheten kommer en dag eller annan att få ett slut, slutet kan vara obehagligt, men det blir inte mindre obehagligt av att det förläggs längre fram i tiden. Och när vi väl är borta finns ingen som kan klaga.

Det mer subtila problemet är att beroende på hur vi hanterar de globala existentiella hoten kommer världen att utvecklas mycket olika. Sådana effekter påverkar inte bara hur många människor som kommer att finnas i framtiden, eller hur lyckliga de kan bli, utan också vilka de är. Filosofen Derek Parfit har i boken *Reasons and Persons*, just utkommen i kompetent svensk översättning av Anders Hansson (se Parfit 1984/2023), gjort oss uppmärksamma på detta. Parfit omtalade det som »icke-identitetsproblemet».

Anta att vi lever loppan nu och att det medför en miserabel levnad för mänskligheten om 1000 år. Kan dessa framtida människor med fog hävda att vi borde levt mera sparsamt och lämnat bättre villkor till dem? Nej, rimligen inte. Hade vi valt en annan och mer miljövänlig politik hade mycket varit annorlunda i samhället. Andra människor hade mött varandra och satt andra barn till världen, samma individer hade satt andra barn till världen vid andra tillfällen. Tänk på vilken märklig slump att just du finns! Hade mamma missat bussen, morfar valt en annan partner o.s.v., hade du inte funnits. Dessa framtida människor kan i själva verket tacka oss för att de finns, med de umbäranden de tvingas utstå. Hade vi gjort andra val hade de inte funnits alls utan i deras ställe hade andra människor levt.

Allt detta innebär att vi inte kan motivera drastiska åtgärder mot kollektivt existentiella hot med hänvisning till intressena hos framtida människor. För att kunna acceptera MacAskills tanke att existentiella hot inbegriper enorma värdeskillnader måste vi uppge föreställningen om moral som något som uteslutande gäller mellan existerande individer. Vi måste ge upp tanken om moralen som något som gäller ett jag och ett du (Buber). Vi måste gå med på att moralen inte bara ger oss krav på ett anständigt beteende sinsemellan, utan att den också bjuder oss att skapa nya lyckliga människor. Vi kan göra världen bättre på två sätt, genom att göra existerande individer lyckligare, eller genom att göra lyckliga individer. Den senare plikten väger i praktiken tyngre än den förra, då världens överlevnad står på spel!

Går vi med på detta får vi emellertid svårigheter att undvika vad Derek Parfit har kallat den »motbjudande» slutsatsen. Den innebär att vi kan tvingas godta att man köper en maximal samlad lycka till priset av låg livskvalitet för varje enskild individ.

Olika försök har gjorts att undvika denna slutsats, utan att falla tillbaka i synsättet att vi inte har några förpliktelser alls att sätta lyckliga framtida generationer till världen. Borde man i stället satsa på högsta möjliga genomsnittliga lycka? Nej, det leder till att vi i en värld där alla lider alla helvetets kval bör tillföra individer som också lider, men inte riktigt lika svårt. På så vis förbättras genomsnittet! Eller att vi i en värld där väldigt många lever på ett väldigt högt genomsnitt snarare bör tillsätta några få som lider svårt än väldigt många som ligger nära, men under, det existerande genomsnittet. Om de senare är tillräckligt många kan de dra ner genomsnittet mer än de få lidande individer som tillagts skulle göra.

Eller bör vi hävda att bara liv över en viss kritisk nivå gör världen bättre? Läger vi till liv under denna kritiska nivå gör det världen sämre (trots att det rör sig om liv värda att leva).

Men detta medför, som MacAskill konstaterar, att det kan vara bättre att lägga till några få liv präglade av svårt lidande än att lägga till väldigt många liv värda att leva, som ligger *just* under den kritiska nivån. Hur han, efter att presenterat denna invändning (av Gustaf Arrhenius kallad den »sadistiska» slutsatsen), kan säga att det kanske ändå ligger *något* i teorin om en kritisk nivå övergår mitt förstånd.

Det finns en rimligare variant av teorin om en kritisk nivå, som

MacAskill inte diskuterar. Man kunde säga att det är likgiltigt men inte dåligt då liv under den kritiska nivån tilläggs. Men även om den varianten av teorin inte säger att vi någonsin bör tillföra lidande individer, så bjuder den på sina egna konstigheter. Den innebär att vi lika gärna kan skapa en värld där alla lever liv som är *just* värda att leva (vore de *lite* sämre vore de inte värda att leva) som en värld där alla har det mycket bättre men ligger just under den kritiska nivån.

Det är alltså svårt att undvika den motbjudande slutsatsen. Ska vi därför ge upp tanken att vi har förpliktelsen att sätta lyckliga individer till världen? Ska vi återvända till moral som endast handlar om ett jag och ett du?

Detta kan i förstone framstå som lockande. Flera filosofer har sagt att vi får göra hur vi vill med våra reproduktiva val. Men kan det stämma? Har vi rätt att sätta barn till världen som får liv fyllda av lidande? Det framstår som orimligt. Det är det också få som har hävdad. Men kanske har vi rätt att avstå ifrån att sätta lyckliga barn till världen? Här får vi göra hur vi vill.

Så har många resonerat. Detta innebär emellertid att det kvittar lika om vi sätter ett barn till världen med låg, om än positiv livskvalitet, eller ett barn med bättre utsikter till lycka. Det måste ändå vara fel. Vi bör satsa på det lyckligare barnet. Ja, vi bör sätta så många och så lyckliga barn till världen som möjligt. Men i så fall får man nog acceptera den motbjudande slutsatsen.

Författaren till den här recensionen har försvarat den motbjudande slutsatsen i årtionden och även MacAskill finner argumenten för den övertygande (vi har en gemensam publikation om saken, men jag tror inte det gör mig jävig i det här sammanhanget).

Antag att MacAskill (och författaren till den här recensionen) har rätt. Vi har en plikt att skapa så många lyckliga individer som möjligt (åtminstone, enligt MacAskill om de har livskvalitet över en viss kritisk nivå), intill dess att värmedöden gör slut på oss. Vad innebär det för hur vi ska se på existentiella hot mot mänskligheten?

Vi bör förstås ta hoten på stort allvar. Vi får acceptera longtermismen. Också små risker för att det går illa måste beaktas. Det är rimligt att föreställa sig, hävdar författaren, att de närmaste århundrandena är avgörande. Om vi inte handlar nu låser vi in oss i förhållningssätt som inte går att rubba, men som för oss mot avgrunden. Nu är vi i en

kritisk period, menar han, då vi också är särskilt kapabla att radikalt ändra vårt beteende.

Detta senare låter i mina öron överoptimistiskt. Men jag tror det stämmer att vi måste hantera vissa hot tämligen omgående, annars går det riktigt illa. Det gäller mest uppenbart, syns det mig, klimathotet. Men hur går det till att säkra mänsklighetens överlevnad under den kritiska perioden?

Min tro är att vi behöver en världsregering för att kunna hantera hoten och att den accelererande klimatkrisen kan ge oss en möjlighet att etablera en sådan (i sista stund, innan vi kollektivt dukar under). Det faktum att klimathotet, till skillnad från t.ex. hotet från kärnvapenkrig, framträder successivt och så att säga på en tidslinje kan ge hopp om att några strategiskt placerade personer handlar innan det är för sent.

MacAskill tar relativt lätt på den globala upphetningen och ser tanken på en världsregering som hotfull snarare än löftesrik. Vi måste undvika att mänskligheten »läser in» sig i dåliga värderingar, menar han. Det kan i synnerhet komma att ske med stöd av artificiell generell intelligens. Vi måste undvika detta genom att upprätthålla en pluralistisk värld, med olika självständiga nationer som går olika vägar och söker sig fram mot bättre sätt att leva.

Varför tar han förhållandevis lätt på klimathotet? Det hänger samman med att han tycker det finns enkla tekniska lösningar på energikrisen. Det går att växla över till en hållbar ekonomi. Men då glömer han hur utvecklingen faktiskt ser ut och även de olika »tipping points», som vi sannolikt redan har och säkert kommer att överskrida.

Det han säger om världspolitiken låter med andra ord naivt. Om varje stat på väg in i en djupnande klimatkras, i en alltmer fientlig och sluten värld, får överlägsna möjligheter att låsa in de egna befolkningarna i hatiska nationella värderingar, pekar nog detta mot katastrof för oss alla. Var och en ser till sitt och vi dukar kollektivt under. Nya militärallianser skapas, nya krig utkämpas och till sist kanske vi står inför det ödesdigra fullskaliga kärnvapenkriget. Om en världsregering kan ses som första steget mot global demokrati framstår den också som mindre skrämmande. Men det är min bedömning, inte författarens.

Tyvärr finns i boken ingen riktig diskussion av politiska frågor som de aktualiseras på global nivå. Här träder bokens svagheter dagen. Mera forskning kring orsaker bakom krig och fred, mera pengar till institutioner som säkrar att artificiell intelligens utvecklas på ett säkert sätt, stöd till forskning som hjälper oss att ta fram nya rena energikällor är förslag som radas upp. Boken riktar sig till sist till läsaren som uppmanas ställa sig frågan: vad ska *jag* göra. Svaret blir framför allt: donera pengar till angelägna ändamål!

Boken reser fler frågor än den besvarar. Behållningen med den är kanske att den alls tar upp och försöker på ett populärt sätt besvara frågan om det spelar någon roll om mänskligheten går under. Inga nyheter för läsaren av denna tidskrift, men väl för en bred allmänhet. →

Torbjörn Tännsjö

Referenser

MACASKILL, WILLIAM (2022) *What We Owe the Future*, Storbritannien: Basic Books.

PARFIT, DEREK (1984/2023) *Skäl och personer*, Sverige: Ad hoc förlag.